

# İÇİNDEKİLER

|                                            |    |
|--------------------------------------------|----|
| ÖNSÖZ .....                                | 7  |
| İKİNCİ BASKIYA DAİR .....                  | 9  |
| İÇİNDEKİLER .....                          | 11 |
| GİRİŞ .....                                | 15 |
| A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ .....      | 15 |
| B. ARAŞTIRMANIN AMACI .....                | 16 |
| C. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI VE METODU ..... | 17 |
| D. ARAŞTIRMANIN SUNULMASI .....            | 19 |

## BİRİNCİ BÖLÜM

### İSLÂM HUKUKUNDA DEVLET

|                                                                                    |    |
|------------------------------------------------------------------------------------|----|
| I. DEVLET KAVRAMI VE DEVLETİN DOĞUŞU .....                                         | 21 |
| A. Devlet Kavramı .....                                                            | 21 |
| 1. Devlet Kelimesinin Etimolojisi ve Anlamı .....                                  | 21 |
| 2. Devlet Kavramının Tanımı ve Mahiyeti.....                                       | 23 |
| B. İslâm'da Devlet Anlayışı.....                                                   | 27 |
| 1. İslâm Hukukunun Kaynakları Olarak Kur'ân ve Sünnet'te Devlet<br>Telakkisi ..... | 27 |
| 2. İslâm Hukuk Literatüründe Devlet Kavramı ve İlgili Terminoloji .....            | 32 |
| C. Devletin Kökeni ve Doğuşu .....                                                 | 38 |
| 1. Devletin Kökeni Sorunu ve İlgili Yaklaşımlar .....                              | 38 |
| 2. İslâm Düşüncesinde Devletin Kökeni Sorunu .....                                 | 43 |
| II. İLK İSLÂM DEVLETİNİN DOĞUŞU.....                                               | 45 |
| III. DEVLETİ OLUŞTURAN UNSURLAR .....                                              | 52 |
| A. Genel Yaklaşım .....                                                            | 52 |
| B. Devletin Unsurları.....                                                         | 54 |
| 1. Devletin Ülke Unsuru.....                                                       | 54 |
| a. Devletin Varlık Koşulu Olarak Ülke Unsuru .....                                 | 54 |
| aa. Üstün Aynî Hak (Mülkiyet Hakkı) Görüşü .....                                   | 56 |
| ab. Organik Görüş (Uzviyet veya Eleman-Süje Görüşü) .....                          | 57 |
| ac. Devletin Faaliyet ve Salâhiyet Sahası Görüşü.....                              | 58 |

|                                                                      |    |
|----------------------------------------------------------------------|----|
| b. İslâm Hukukunda Ülke Kavramı .....                                | 58 |
| ba. İslâm'ın Temel Kaynakları Kur'ân ve Sünnet'te Ülke Kavramı ..... | 58 |
| bb. İslâm Hukuk Literatüründe Ülke Kavramı .....                     | 60 |
| 2. Devletin Millet Unsuru .....                                      | 66 |
| a. Devletin Varlık Koşulu Olarak Millet Unsuru.....                  | 66 |
| b. İslâm Hukukunda Millet Kavramı .....                              | 70 |
| ba. İslâm Hukukunda Vatandaşlık.....                                 | 70 |
| bb. Millet-Ümmet Kavramları ve Aralarındaki İlişki .....             | 73 |
| bc. İslâm Hukukunda Milliyet Anlayışı .....                          | 78 |
| 3. Devletin Egemenlik Unsuru .....                                   | 79 |

## İKİNCİ BÖLÜM

### İSLÂM HUKUKUNDA DEVLETİN EGEMENLİK UNSURU

|                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| I. EGEMENLİK KAVRAMI .....                                                                       | 81  |
| A. Egemenlik Kavramına Giriş.....                                                                | 81  |
| 1. Egemenlik Kavramı ile İlgili Terminoloji .....                                                | 81  |
| 2. Egemenlik Kavramının Tanımlanması .....                                                       | 82  |
| B. Egemenlik Kavramının Mahiyeti.....                                                            | 85  |
| 1. Batı Hukuk Düşüncesinde Egemenlik Teorisi: Doğuran Etkenler ve Tarihi Gelişimi.....           | 85  |
| 2. Egemenlik Kavramının İçeriği .....                                                            | 91  |
| II. DEVLETİN BİR UNSURU OLARAK EGEMENLİK.....                                                    | 95  |
| A. Devletin Varlık Koşulu Olarak Egemenlik Kavramı .....                                         | 95  |
| 1. Devletin Egemenliği ve Devlet İçinde Egemenlik .....                                          | 96  |
| 2. Devletin Egemenliği Anlayışına Yönelik Tenkitler ve Devletin Egemenlik Unsurunun Anlamı ..... | 101 |
| B. İslâm Hukuku Bakımından Devletin Egemenlik Unsuru Kavramı .....                               | 110 |
| III. EGEMENLİĞİN SAHİBİ VE KAYNAĞI .....                                                         | 112 |
| A. Genel Olarak.....                                                                             | 112 |
| 1. Egemenliğin Sahibi .....                                                                      | 112 |
| 2. Egemenliğin Kaynağı .....                                                                     | 115 |
| a. Egemenliğin Kaynağı ile İlgili Teokratik Yaklaşımlar.....                                     | 115 |
| aa. Yönetenlerin İlahî Tabiatı Teorisi .....                                                     | 116 |
| ab. Tabiatüstü İlahî Hukuk Teorisi .....                                                         | 116 |
| ac. Providansiyel İlahî Hukuk Teorisi .....                                                      | 117 |

|                                                                                                                                |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| b. Egemenliğin Kaynağı ile İlgili Demokratik Yaklaşımlar .....                                                                 | 119 |
| ba. Millî Egemenlik Teorisi .....                                                                                              | 120 |
| bb. Halk Egemenliği Teorisi .....                                                                                              | 122 |
| B. İslâm Hukukunda Egemenliğin Sahibi ve Kaynağı Sorunu .....                                                                  | 124 |
| 1. İslâm Hukukunda Egemenliğin Sahibi ve Kaynağı ile İlgili Görüşler.....                                                      | 126 |
| a. İslâm Hukukunda Egemenliğin Allah'a Ait Olduğunu İleri Süren<br>Telakkiler .....                                            | 127 |
| aa. Allah'ın Doğrudan Belli Bir Şahsı Yönetici (Halife) Tayin<br>Ettiğini İleri Süren Egemenlik Anlayışı .....                 | 127 |
| ab. Egemenliğin Allah'a/Şeriat'a Ait Olduğunu ve Ümmet<br>Tarafından Temsil Olunduğunu İleri Süren Egemenlik<br>Anlayışı ..... | 136 |
| b. İslâm Hukukunda Egemenliğin Millete Ait Olduğunu Kabul Eden<br>Egemenlik Anlayışı .....                                     | 142 |
| 2. İslâm Hukukunda Egemenlik Hakkında İleri Sürülen Görüşlerin<br>Değerlendirilmesi: Egemenliğin Sahibi ve Kaynağı .....       | 146 |
| IV. İSLÂM HUKUKUNDA MİLLET EGEMENLİĞİNİN ÖZELLİKLERİ .....                                                                     | 151 |
| A. Millet Egemenliğinin Soyut Olmaması.....                                                                                    | 152 |
| B. Millet Egemenliğinin Hukukî Yetki Mahiyetinde Olması .....                                                                  | 154 |
| C. Millet Egemenliğinin İlahî İradeyi Temsil Eden Vahyin İlkeleri ile Bağlı<br>Olmaması.....                                   | 155 |
| D. Millet İradesinin Yanılmazlık (İsmet) Niteliği .....                                                                        | 157 |
| E. Millet Egemenliğinin Devredilmez ve Temellük Edilmez Olması .....                                                           | 158 |

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

#### İSLÂM HUKUKUNDA DEVLETİN EGEMENLİK UNSURUNDAN KAYNAKLANAN YETKİLERİ (DEVLET KUDRETİ/İKTİDARI)

|                                                               |     |
|---------------------------------------------------------------|-----|
| I. İSLÂM HUKUKUNDA DEVLET YETKİLERİ .....                     | 159 |
| A. Yetki Kavramı.....                                         | 159 |
| B. Devlet Yetkilerinin Hukukî Mahiyeti .....                  | 160 |
| C. Siyasî Teşkilâtlanma (Örgütlenme) .....                    | 163 |
| II. İSLÂM HUKUKUNDA DEVLET YETKİLERİNİN TAKSİMİ .....         | 164 |
| A. Yasama Yetkisi .....                                       | 169 |
| 1. Yasama Kavramı .....                                       | 169 |
| 2. İslâm Hukukunda Yasamanın Kaynakları .....                 | 174 |
| 3. İslâm Hukukunda Yasama Yetkisinin Alanı ve Sınırları ..... | 181 |
| a. Nassların Tedvini Anlamında Yasama İşlevi.....             | 182 |

|                                                                                                                           |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| b. İctihada Dayalı Hukuk Kuralları Koyma Anlamında Yasama İşlevi...                                                       | 183        |
| c. Siyâset-i Şer'iyye Anlamında Yasama İşlevi.....                                                                        | 183        |
| B. Yürütme Yetkisi .....                                                                                                  | 186        |
| 1. Yürütme Kavramı.....                                                                                                   | 186        |
| 2. İslâm Hukukunda Yürütmenin İşlevleri .....                                                                             | 188        |
| a. Yürütmenin Dinî Nitelikli İşlevleri .....                                                                              | 188        |
| b. Yürütmenin Siyasî ve İdarî İşlevleri .....                                                                             | 189        |
| ba. Kanunların Uygulanması .....                                                                                          | 189        |
| bb. İdarî Teşkilâtın Kurulması.....                                                                                       | 190        |
| bc. İç Güvenlik ve Dış Savunma .....                                                                                      | 190        |
| bd. Maliyenin Sevk ve İdaresi .....                                                                                       | 191        |
| 3. İslâm Hukukunda Yürütme Yetkisinin Sınırları .....                                                                     | 191        |
| C. Yargılama Yetkisi .....                                                                                                | 194        |
| 1. Yargılama Kavramı.....                                                                                                 | 194        |
| 2. İslâm Hukukunda Yargılama Yetkisi ve Yargılama İşlevinin Mahiyeti....                                                  | 196        |
| 3. İslâm Hukukunda Yargılama Yetkisinin Kapsamı (Alanı ve Konusu) .....                                                   | 199        |
| 4. İslâm Hukukunda Yargılama İşlevinin Sınırları.....                                                                     | 201        |
| III. İSLÂM HUKUKUNDA DEVLET YETKİLERİNİN KULLANIMI .....                                                                  | 203        |
| A. Siyasî İktidar .....                                                                                                   | 203        |
| 1. Siyasî İktidar Kavramı .....                                                                                           | 203        |
| 2. Siyasî İktidar Kavramının Egemenlik ve Devlet Kudreti Kavramları<br>ile İlişkisi .....                                 | 209        |
| B. İslâm Hukukunda Siyasî İktidarın Kullanılması: Hükûmet .....                                                           | 212        |
| C. İslâm Hukukunda Siyasî İktidarın Hukukî Dayanağı ve Temsil Sorunu .....                                                | 218        |
| 1. Seçim (el-İhtiyâr) .....                                                                                               | 221        |
| a. İktidarı Kullanacak Kimsenin Ehlu'l-Hall ve'l-Akd Tarafından<br>Seçilmesi (İhtiyâru/Bey'atu Ehli'l-Hall ve'l-Akd)..... | 221        |
| b. İstihlâf/Ahd .....                                                                                                     | 224        |
| 2. İstîlâ (Kahr ve Galebe) .....                                                                                          | 228        |
| <b>SONUÇ.....</b>                                                                                                         | <b>237</b> |
| <b>KAYNAKLAR.....</b>                                                                                                     | <b>245</b> |
| <b>DİZİN .....</b>                                                                                                        | <b>269</b> |